

Gárdonyi Géza 1884. október 1-jétől 1885. október 15-ig kántortanítóskodott Dabronyban. Ekkor kezdte írni *Az én falum* című könyvét. Bár az író nevét történelmi regényei tették híressé, az első sikert a kötet 1898-as megjelenése hozta. Az ebben szereplő *A hópehely* című elbeszélése Dabronyban játszódik, ezt adjuk most közre.

A föld az éjjel csonttá fagyott. A nap is mintha fázott volna, nem mert kibújni a felhők közül. Csak egy tányérforma világos foltról látszott, hogy merre jár.

Reggel nyolc óra felé mintha egy fehér tollpíhécske szállt volna el az ablakom előtt. Aztán egy második, harmadik fehér pehely. Aztán bő omlásnak indult nagy kavargó pelyhekben a szürke felhők terhe: az első hó.

Az ablaknál álltam és pipáztam. A kis kapu megkattant. A folyosón a gyerekcsizmák sűrűn kopogtak.

- Esik a hó! - kiáltozták egymásnak odakünn -, kiszakadt a Jézuska dunnája!

A Barcza gyerek ki is nyújtotta a kezét, és elfogott egy pelyhet. Be akarta hozni a markában az iskolába.

Hanem itt, hogy engem meglátták, elcsöndesültek. Szótlatlanul ültek a helyökre. Piros arcok, piros fülek és egymásra mosolygó szemek. Lám, mindennek lehet örülni, még a hóesésnek is!

Az örömük engem is megvidámított. Milyen bohó a gyermek! S micsoda érzékeny a lelke

minden változás iránt! Az ő lelkük olyan, mint valami finom kis gép, amely erős munkára nem való, de minden csekélységre megperdülnek a kerekei. Nekik merőben más a világuk, mint a miénk. A mi nagy dolgaink nekik semmiségek, és amik nekünk semmiségek, azok nekik a nagy valamik. A gyermek kacag olyanokon, amiken mi nem is mosolygunk, és sír olyanokon, amiken mi a homlokunkat se ráncoljuk. Egy tintacsepp, egy cserebogár, egy botlás, idegen öltözet: nevet rajta. És sír, ha a tolla elgörbül, ha csúfolják, ha aggódik, ha fázik. Aztán ha sírás közben valami kellemesen hat rá - akkor a könnyein át mosolyog.

Ahogy végigpillantok az iskolán, látom, hogy a második pad elején még mindig üres a hely. A kis Kovács Rozi ülne ottan, a részeges Alsó-Kovács leánykája. Egy mosolygó szemű fehér egér. Ő az első a padban. Abban a padban ő vizsgálja meg minden reggel, hogy tiszta-e mindenkinek a keze, nincs-e pehely valakinek a haján, és hogy megírta-e mindenki otthon a feladatot? Hát ez nagy tisztesség. A minap egy délután új szomszédot kapott. A fülébe sugdosott és nevetgélt vele. Mit tudnak sugdosni az ilyen kisleányok? Mit mosolyognak? Mit nevetnek?

Semmiségeket.

Meg kellett szólítanom.

A megszólítás nem ritka ügy az iskolában; de aztán másodszor meg ne szólítsam aznap! - ezt is tudják a gyerekek. Hanem biz, az én Rozimat annyira izgatta a kedves új szomszéd, hogy másodszor is meg kellett szólítanom. Azt mondtam neki, hogy a tanítás után maradjon az iskolában.

Akkor a mosolygó kék szemek aggódó kék szemekre változtak. Komoly maradt.

Tanítás után kikísértem a kapun a gyerekeket. Egyét sétáltam az udvaron. Aztán visszatértem a fogolyhoz:

Ült a helyén a második padban az első helyen és félkönyökére támaszkodva aggodalmas arccal nézett ki az égre.

Leültem az asztalomhoz és magam elé szólítottam.

- Gyere ide.

Megállt előttem és lesütötte a szemét.

Nem szólok azonnal. Jobban beszél énnálam a saját szíve.

Oh, mert az ilyen foltos ruhájú kis teremtesnek is éppen olyan a szíve, mint a bársonyba öltözött grófleánykéé. A gyermekarc meg a gyermekszív. Ezt a teremtő egyenlően porciózta szét az emberek között.

Milyen finom az arca ennek a kis parasztgyermeknek! Milyen nagy, tiszta kék a szeme! Milyen finom vonalú az orrocskája! Milyen hullámos rajzú a kis piros ajaka! S milyen vele született bájos a fejének minden mozdulata! Ha véletlenül párizsi házban születik, gyönyörűsége volna a szalonoknak.

De haj, az emberi lélek is úgy száll a földre, mint a hópehely! A kegyetlen véletlenség ideejtette őt a részeges Alsó-Kovács hajlékába. A ruhája csak az, ami a nyáron volt: vörös-babos kénszínű karton rékli, és színehagyott kék szoknyácska. Csupa folt és varrás. Cipője meg nincs is. Nem is volt soha. Nem is lesz soha. A havon is mezítláb fog futni, mint még valami öt társa. S így nő fel hajadonná.

De nekem szigorúnak kell lennem, mert a csöndesség az első törvény az iskolában.

- Mit fogadtál a minap ezen a helyen?

Áll előttem némán, színtelen arccal, szemét lesütötten.

- Jó voltál-e ma? - kérdem megint egy perc múlva.

- Nem - rebegi halványan.

- Megéredemled-e, hogy azon a helyen ülj?

- Nem - suttogja alig hallhatóan.

- Hát holnaptól kezdve mást ültetek oda. Mást. Mert én téged nem szeretlek!

Az arcán nem látszott semmi változás. Én ám tudom, hogy ez a szó úgy szíven csapta őt, mintha vasvesszővel sújtottam volna rája.

Eltámolyog.

Mikor kilép az ajtón, föl is emeli künn a kis rongyos kék vászon kötényt a szeméhez.

Másnap nem jött el.

Egy fiúcska, akit elküldtem az anyjához, azzal a hírral tért vissza, hogy a leánykát reggel, mikor iskolába akart jönni, valami kutya belekergette a patakba, s hogy mikorra hazaért, a ruha zörgősre fagyott a testén.

Hát mondom, így eszembe jutott a kis Kovács Rozi. És nézem eközben a havazást. Nem telik belé negyedóra, már fehér a föld. A virágkórók bundába öltözték. A háztetők fehér paplannal vannak letakarva. A szilvafák olyanok, mint tavasszal, mikor virágoznak.

*

Amióta beteg az a leányka, mindennap elküldök egy gyereket, hogy kérdezze meg a nevemben: hogyan van?

Ma délben a Gál gyerek volt ott. Azzal a hírral tért vissza, hogy a Rozika már nem tud szólni se. Fogom a kalapomat, botomat. Megyek át a patakon, a falu alsó részén. Az úton találkozom Alsó-Kováccsal. Ott támogatja fél vállal a keresztet. A sapkája a hóban, a ködmene nyitva; kilátszik a meztelen melle az inge alól.

- Hát kend most is részeg? - kérdem tőle.

Rám emeli zavaros két szemét és néz. De persze nem lát.

- Én? Részeg? - mondja rozsdás hangon. Inni ittam, de részeg nem vagyok!

- Hiszen alig áll a lábán, szerencsétlen!

- Az se igaz, mer állok! - mondja a mutatóujját fölemelve.

- Nem tudja, hogy beteg a leánya?

- Azt is tudom! - mondja a fejével bután bólintva. - Majd meggyógyítja a jaó Isten!

No, ezzel nem lehet beszélni.

Ahogy a kapuhoz érek, visszapillantok rája. Hát már akkor négykézláb áll a hóban. Bizonyosan a süvegét akarja fölvenni.

A leányka ott fekszik az ablaknál. Egy sokszorosán foltozott kockás kék dunyhával van mellig betakarva.

Hanyatt fekszik.

A két keze a dunyhán. A szeme bezárva.

Fekszik mozdulatlanul.

Az anyja ott sírdogál az ágyfejre borulva.

- Ébren van? - kérdezem halkán.

Az asszony bólint:

- Ébren.

A hangomra a leányka fölnyitja a szemét. Mind a két kezét fölemelve nyújtja felém.

Én aztán összefogom mind a két kezét és belesimogatom a tenyerembe.

- Rozika - mondom -, megösmersz, ugye?

Szemének egy mély behunyásával jelzi, hogy ismer.

- Tudom, hogy nem tudsz szólni, de majd tudsz, ha meggyógyulsz.

Istenem, a te sok szomorúságod közt nincs a világon semmi se szomorúbb, mint a beteg gyermek arca!

- Látod, eljöttem - mondom tovább. - Ha én beteg leszek, eljössz-e te is? Meglátogatod-e a tanítodat?

A szeme behunyásával jelzi, hogy eljön.

- A helyeden nem ül ám senki. Nem. Addig, míg fekszel, nem szabad odaülni senkinek. Akkor megint te ülsz ott, Rozika. Te ülsz ottan. Csöndes leszel és szófogadó. A te tanítód mindig szeret téged.

Szomorú kék szeme könnyesen, boldogan néz reám.

*

Az asszony kikísért a kapuig.

- Ne keseregjen - mondom neki. - Az Isten nem fogja elvenni.

- Egyetlen gyermekem - rebegi a szemét a kötényével törülve. - Az ember most is a kocsmában van.

- Már jön hazafelé. Nem lehetne valamit tenni, hogy ne igyék?

- Mindent megpróbáltam. Már szentelt vizet is itattam vele. Nem használt. Aztán lássa, mit gyújtok meg, ha meghal ez a kis teremtés? Elitta az ember a nyáron a szentölt gyertyát, mind a kettőt.

*

Estefelé diktálásra írtak a gyerekek, mikor az ablakom alatt nagy lépésekkel a bakker ment el. A fején fekete báránybőr süveg, a szájában füstölgő pipa. Ment a templom felé.

Nem tudtam tovább beszélni. Istenes Imrének intettem, hogy diktáljon tovább. A gyerek fölkel, és egyik kezében a könyvet tartva, másik kezével szokása szerint a tarisznyaszíjat fogdosva diktálta a szavakat.

Egyszer aztán megcsendül a lélekharang.

Imre elhallgat.

Az iskolán mintha hűs szélfuvallom szállana át.

Mélységes csönd.

És minden gyerek elnyíló szemmel bámul fel énrám.